

Samimiyet İstikrar ve Doğru İstikamet

“Sanat, eşyanın ve tabiatın hakikatine doğru yapılan bir yolculuktur.”

M. Önal Mengüşoğlu

Metin Önal Mengüşoğlu ile gıyabi tanışıklığımız, yayımlandığı yıl oldukça ilgi uyandıran “Gâvur Kayırcılar” (1973) adlı hikâye kitabıyla başlar. Bu kitabını okur okumaz “İşte takip etmem gereken bir yazar” diye düşünmüştüm. Hem fikirde hem sanatta mevcut kabulleri sorgulayan, münekkit tavrı öne çıkan ama bunu salt farklı bir edebî ürün ortaya koymak adına olmaktan çok bir dert, bir kaygı, bir sorumluluk adına yapan bir yazarla karşı karşıya idim. İşte o günden beri takip ettiğim bir isimdir Mengüşoğlu. Sonraki yıllarda yayımladığı şiir ve düşünce eserleriyle onun hikâyeci kimliğinin yanında şair ve mütefekkir kimliğini de öğrenmiş oldum. Onlarda da aynı şekilde sorgulayıcı bir tavır vardı. Gıyabi tanışıklığımız daha sonraları vicahiye çevrilip bir araya geldiğimizde yaptığımız sohbetlerde de durum değişmedi. Sadece onun düşünen sanatkar fotoğrafı daha bir zenginlik kazandı; ama öz hiç değişmedi. Bu da istikamet üzere olan bir yazar için samimiyet, istikrar ve istikamet doğruluğu demektir.

Aradan yıllar geçti. Bu süreç içinde onun son birkaç kitabı hariç diğer bütün kitaplarını okudum. Mesela ilk şiir kitabının adının “Ben Asyalı Bir Ozan” (1983) olması bana ne kadar da önemli gelmişti. Burada hem durduğu yeri tarif eden bir tavır vardı hem de o zaman içinde kimilerince küçümşenen “ozan” kelimesine yeni bir değer biçiyordu. Tabi bunu “tevazu” olarak da algılamak mümkündü ve çok güzeldi. Zira bir sanatkarın en büyük felaketi kibir elbisesi giymesiydi. Oysa insana/sanatkâra en yakışan ise tevazu elbisesiydi. Bu da onda fazlasıyla vardı. Kararlı ve dik duruşu sanatkar pozları takınmakla değil inandığı değerlere bağlılığı ve onların izzetini korumakla ilgiliydi.

Mengüşoğlu, düşünce insanı kimliğini ise asil olarak tıpkı ilk iki kitabının gibi (Gavur Kayırcılar) sıra dışı bir ada sahip olan “Düşünmek Farzdır” (1995) kitabıyla gösterdi. Biz o güne kadar sanat faaliyetlerini daha çok duyguyla yapılan faaliyetler olarak biliyorduk. Genel kabul bu şekilde idi çünkü. Oysa değilmiş ve öğrendik ki “düşünmek farzmış.” Daha önemlisi ise bu düşünmenin “kalp”

ile yapılıyor olmasını söylemesiydi. Vahyin Ceb-rail tarafından kalbe ilham edilmesiyle bu merkez böylesi bir değere kavuşmuş ve sadece duyguların değil düşüncelerin de merkezi durumunda olan bir özge mekân olmuştu. Ne var ki bunu dikkate almayanlar, geçtikleri batılı eğitim sürecinin de etkisiyle kalpten bağımsız bir akıl tuzağına yakalanarak sadece fiziği değil metafiziği bile rasyonel olarak anlamaya/anlatmaya başladılar. Bu da bizi hem fikir hem sanat hayatımızda çok başka yerlere savurdu.

Mengüşoğlu, “Düşünmek Farzdır” kitabından önce ve sonra da şiir ve hikâye kitapları yayımladı. Hatta bir de devamı hep yazılsa dediğim “Yerler Mühürlendi” (1996) romanı da çıktı. Ne var ki onu şiir, hikâyesi ile önemli kılan asıl tarafı bu kitabıyla başlayan düşünce eserleri oldu. Bu durum elbette onun şiir ve hikâye türü eserlerini gölgeleyen, önemsizleştiren bir durum değildi. Aksine onların dayandığı düşünce zeminini ortaya koyarak hem onun sanat eserlerine ayrı bir değer katıyor hem de hepimiz için sanat nedir/nasıl olmalıdır gibi temel soruları cevaplamamızda yardımcı oluyordu. Bunu şunun için önemli görüyorum. Bizde şiir/hikâye yazar çoktur ama şiir üzerine düşünen azdır. Bir poetikaya sahip şair/hikâyeci sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Bu da düşünceden kopuk/uzak bir şiir/hikâye olgusunun yaygınlaşmasına sebep oldu. Oysa düşünmeden yazmak, düşünmeden yapmaktan, inanmaktan farklı bir şey değildi ve her durumda problemleri bir hale takabül ediyordu.

Mengüşoğlu, işte tam bu süreçte imdadımıza yetişti. 2004 yılında “Vahiy ve Sanat” eserini yayımladı. Bu eser, inanmayı düşünceden, düşünceyi sanat faaliyetlerinden uzakta görmeyen bir şairin hem kendi zihniyet dünyasını hem de hepimizin ihtiyaç duyduğu konuları ele almaktaydı. Zira bizim son iki asırlık hikâyemizde sanat, batılı sanat telakkilerine göre şekillenmişti. Sanat vahiy ışığında gerçekleştirilmek çok azımızın derdi idi. Böylece Mengüşoğlu ilk kitabıyla başlayan ezber bozmayı bu kitabıyla en uç noktaya taşıdı. Tabi o hepimizi kolay olana, nefsi olana değil zor olana ve hakikat olana çağırıyordu. Kolay değildi böyle bir sorumluluğu üstlenmek. Bu

yüzden o hiç bıkmadan uzanmadan aynı mesuliyet şuruyla eser vermeye devam edip dursun, çoğumuz onun söylemlerine kulak kapatmayı tercih ettik. Bağlamından kopardığımız birkaç cümlesiyle onu tenkit oklarımızın hedefi yaptık. Ya da görmezden gelmeyi tercih ettik. Oysa onun söylediği çok anlaşılır bir cümleydi. “Düşünceden bağımsız sanat kof olur.” Bunu anlamak o kadar zor değildi ama gereğince hareket etmek öyle değildi. Yazmak, çoktandır sermayenin, toplumu tasarımılamak isteyen güçlerin çoktan kontrolüne girmişti. Hangi yazar yazdıkları bu hedeflere/hesaplara uygunsu onun yıldızı parlatılıyordu. Bunu Sezai Karakoç’un ifadesiyle bana (bize) “Yeşil sarıklı ulu hocalar, bu kesik dansa karşı henüz öğretmemişlerdi.”

Zaman onu haklı çıkardı. Düşünmeden yapılan sanatın bugün bizi getirdiği nokta ortadadır. Özgün düşünce eserlerinin yazımı hayli azaldı. Sanat faaliyetlerimizde köksüzlük egemen oldu. Kendi ellerimizle dün reddettiğimiz Servet-i Fünûn, Garip, II. Yeni şiir telakkileri bizim telakkilerimiz oldu. Tabi bunların hiç biri de bizi Vahye, Kur’an’a, Sünnete, İslâm sanat geleneğine götürmedi. Bu yüzden yayımlanan hiçbir kitap bize heyecan vermiyor. Bizim idrakimize, kalbimize seslenmiyor. Seslenmediği için de fikirde ve sanatta bir varlık belirtmiyoruz. Özgüvenimiz yok, diyelim Sezai Karakoç, Metin Önal Mengüşoğlu gibi piyasanın teslim alamadığı isimleri okusak bile bunu gizliyor ama piyasanın meşhur ettiği yazarların (üretici demek gerekir aslında) eserlerini satır satır paylaşmayı, dergilerimizde onlar hakkında yazılar yazmayı bir marifetmiş gibi görüyoruz.

Mengüşoğlu ise bütün bu gidişatı gayet yakından takip eden bir yazar olarak peş peşe verdiği eserlerle “Vahiy ve İslam sanatı geleneği”ne bağlı ama çağını ıskalamayan bir sanat ve fikir ortamının doğması için mücadeleye devam ediyor. Bu bağlamda mesela Mehmet Âkif’i, Necip Fazıl’ı ve Sezai Karakoç’u yazarak, yürüyeceğimiz yolun önderlerini yeni neslin gündemine taşıyor. Ama bunu yine münekkit ve mütefekkir tavrıyla yapıyor. Yol önderlerini vahiy perspektifinden tenkit etmekten de çekinmiyor. Kendine göre doğruya doğru eğriye eğri deme cesaretini gösteriyor ama en güzel yanı da dayatmıyor benim söylediklerim mutlak doğrudur diye ve “Kimsenin benim gibi düşünmek mecburiyeti yoktur.” Şeklinde muhteşem bir tavır sergiliyor.

Alıntıladığım bu son cümleyi onun yakınlarında

okuduğın son kitabı olan “Vaktin Daraldığı Yerden” (2020) adlı eserinden aldım. Eser, “Vahiy ve Sanat” kitabını temel kavramları çerçevesinde yeniden ele alan bir çalışma. Ele alınan konular yine sanat ve fikir, sanatkârın tavrı. Bu bağlamda söylediği en önemli şey sanat tanımını vahiy perspektifinde bir kez daha hakikat, güzellik olarak tanımlaması. Böylece o sanata kendi ifadesiyle söyleyecek olursak “sahici” bir rol biçiyor. Yazarın bir sorumluluk çerçevesinde kalemi eline almasını söylüyor. Hele sanatla ahlak kavramlarını birlikte ele alıp mütalaa etmesi, duyguları düşünceden bağımsız ele alması ve “akleden kalp”e yaptığı vurgu, sanatın nefsanîyet içinde ele alan günümüz sanat ortamında hepimizin son derece ihtiyaç duyduğu bir durumu ifade ve ikaz manası taşıyor.

Onun bu tutumu yani sanatı inanç ve düşünceden bağımsız olarak ele almaması onu asla propagandist bir şair tarifine sokmuyor. Sanatta özgünlük, onun en çok önem verdiği bir şey. Zira Allah her insanı “biricik ve muhteşem” yaratmışsa onun yaptığı sanat da böyle olmalıdır. Bu da “özgünlük” demektir. Yine herkesi birbirine benzetme çabasına, tek tipleştirme hastalığına karşı da uyarıyor. Ama bu özgünlüğün “iyilikten bağımsız” olması söz konusu değildir. Sanat her zaman duygu-düşünce-güzellik-iyilik-fayda kavramlarıyla birlikte gerçekleştirilmesi gereken bir faaliyettir. Akıl, kalp ve vicdan, yazarken hep aktif olmak ve bizi denetlemek durumunda olan imkânlarımızdır. Bunu söylerken içimizde her an farkında olmamız gereken “ilahi ruh”a dikkat çekmesi ise ayrı bir öneme sahiptir. Ama bütün bu kavramlar içinde “hürriyet” de özel bir yer tutuyor. Bilgi, bilinç, arayış, yazış, söyleyiş elbette hür bir benimseme içinde yapılmalı diye de ekliyor.

Mengüşoğlu’nun bu son eserinde dikkat çeken bir bölüm de ulema ile şairleri mukayese ettiği bölümdür. Bu da bizim çok kronik bir derdimiz çünkü. Mesela camiye şiir girmez, güzel Türkçeye dayalı bir anlatım benimsenmez. Ağdalı bir dille asırlardır tekrarlanan anlama ve algılama biçimleri çerçevesinde tefekküre değil tekrara dayalı bir din anlatımı yapılır. Böyle olunca da bu söylemlerin cami dışında bir etkisi olmaz. İşte durum böyle olduğu için de bu ülkede Müslümanlığı şuurlu olarak seçmek ulemayı değil şairleri okuyarak gerçekleşmiştir. Yazar bu manada Necip Fazıl ve Sezai Karakoç’u örnek olarak verir. Durum ona göre Marksist çevrede de aynıdır. Nasıl biz İslâmı ulemadan

değil şairlerden öğrenmişsek onlar da Marksizmi Marks'tan, Lenin'den değil Nazım'dan, Ahmet Arif'ten öğrenmişlerdir.

Yazarın bu son tespiti bize aynı zamanda bir ikaz manası da taşımaktadır. Olması gereken ulemanın ilmini pozitif tortulardan temizleyerek ilahi kaynağa bağlı eserler üreterek bir inanç ve fikir zemini oluşturmaları ve sanatın böyle bir zeminde neşvü-nema bulmasıdır. Tabi başka bir açıdan bakıldığında böyle bir zemin oluşmadığı için sanatkâra yüklenen bir sorumluluğa da işaret edilmektedir. O da şudur: Şair olsun hikâyeci olsun her yazar/sanatkâr vahiyle ve bu vahiy anlayışı çerçevesinde oluşan edebî gelenekle irtibatlı olmalıdır. Mengüşoğlu bu bağlamda Yunus Emre'yi örnek alınacak önemli bir imkân olarak görüyor. Tabi temel şartı bu tür imkânlardan yararlanmanın eleştirel bir tavırla yapılmasıdır.

Yazar bu son eserini "Sanat ve hayat", "Sanatın eksenî", "Okuya okuya" adlı üç bölümde yer alan yirmi beş yazı etrafında kurmuş. Söylenildiği gibi ele alınan temel kavramlar, vahiy, hakikat, hayal, ilham, sanat, gelenek, güzellik, iyilik, fayda, muhafazakârlık, modernlik ve medeniyet olarak özetlenebilir. Aslında bu kitabı okurken her bir bölümün ayrı bir değerlendirme yazısını hak ettiğini düşündüm. Ne var ki kitabın bütünlüklü bir fotoğrafı için bunu tek bir yazıyla yapmak sonradan daha doğru geldi. İsterim ki bu da yapılsın. Hem de çok farklı anlayış ve tutumlara sahip yazarlarca yapılsın. Zira sanat ve edebiyat dünyamız gibi okur dünyamızın da buna ihtiyacı var. Diğer yandan tehlike büyük, düşünceden, sorumluluktan bağımsız bir sanat, sanatkârın görünür olma hastalığı, yayıncının çok satma derdi gibi konular ciddi problemlerimiz olarak karşımızda duruyor.

